

Decretum Gratiani

Gratianus <de Clusio>

Parisijs, 1542

Tertia, a q[ui]b[us] gen[us] diuinatio[n]is su[m]psit exordiu[m]? So. a p[er]sis. Quarta, quot su[n]t genera diuinationis? Sol. quatuor [secundu]m numerum: duo [secundu]m forma[m], quod videre potes.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62466](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-62466)

A Quibus, [¶] hec questio dividitur in tres partes,
In prima ostendit quot sunt genera diuinationis,
et unde habuerint origine et vocabula: t hoc probat per
c. Augustini. Secunda ibi: Querit. Tertia ibi: Quod au-
tem. Joan. de san.

Contra illi, et illi, qui
sunt, qua queritur
a quibus diuinatio
sumpliciter excedit;
et quod finit genera
diuinatio. Et re
pondeo et a per
fis diuinatio sum
pliciter excedit; et q
quanto sunt gene
ra diuinatio. **A**ugustinus
exponit in libro de natura de
monum, ita dicens.
De multiplici genere diu
nitatis.

Sicut genus
dumoniarium,
Hoc genit. **D**icitur
dumoniarum in v. par-
tibus. In prima par-
tibus offendit Alius
et dumoniam invenit
impedit a persis.
In secunda offendit
Alius et dumoniam si-
quatuor rebus, c. in ter-
ra, aqua, aere, igne. In ter-
tia inde nupercum-
punctum datur.
In quarta offendit o. duobus
modis fit datus. I. si
sollicit per ar-
men, vi in quaestio-
nem, et per
uromen, sicut per
receptum. In quin-
ta offendit species
dumoniarum, eas
etymologias
etendo, partes au-
tem circa princi-
pium sunt: id eo
non pono nisi inci-
pientia, quae si pe-
rdeperirentur,
conlectantur. I. num-
erum. Duo autem
genera, i. duo mo-
dus: cum dicimus et
persis quatuor
se genera.

Quintus. **H**ec
pa. q. in qua
pertur de natu-
re demonum? et qua-
pertur futura,
o. de fan.

Quarto. **C**ausa qui
facta est men-
der demonibus?
o. S. q. inca-
pientia causa natu-
ri sunt demones; et
sunt demones: et

Ciendum. **Causa.** Doc. c. dñi iditur in dñi 20 par-

Eccliamum, & Canis. hoc, & omnia in diis pars
In prima parte ostendit q. demones ex-
cedunt naturā hoz
minus in fistulatā
te sensū & ingenii
in celestis cundū
et in longitudine vī-
tē & ppter hoz pre-
miciat multa ante
cognita, hoz & ppter
ppter seū sūdū cūia est
hoz ducet vel cūia est
facere non possunt, & ppter
In rōba parte offē
thone
q. & demones q.
diacē
moꝝ modū futura
q. la-
pulūtū, paup' eū cūl' fū
q. & cūtū fūtū factū
ca & ppter, fūtū per p
mās mā predicō
enim d
ppter ppter quas
fūtū. Seruidū
et q. naturalibus
hōz fūtū
gūtū fūtū pno-
tūtū
poc dīcendū vī
tūtū
per ph.

vocatur: cuius iupiternum gen^m confabulationem latini vocant, id est notaciones syderum quomodo se habeat cum quicquid nascitur. **P**rimus autem genitus, id est stellarum interpres, magi nuncupabant: sicut de his legit in euangelio q^{uod} na^trum xpm annunciatuerunt, postea hoc nomine soli mathematice dicti sunt, cuius artis scientia vias ad chrysiflum fecerat: vt christo edito nemo erit natus, ut alius de celo interpreteretur. Horoscopi dicti q^{uod} horas nativitatis hominum speculeruntur et diverso facto. Sortilegia sunt qui sub nomine vt. sc. **S**altores vocati sunt qui dum eis meboz, q^{uod} q^{uod} partes sauterint, atq^d ibi exinde p^{ro}p^{ri}e se triste significare dicuntur. **Q**ueritur autem de natura demonum, cuius nature tantum: futura plectre valeant, vel quorū modis futura plementa. **D**e his ita scribit Augustinus, in eodem libro.

Cuiusmodi demones sunt, surupienoscantur. **S**iendiā hāc esse natu-

This image shows the right edge of a book. The spine area is bound in a light-colored, textured material, likely cloth or paper. To the right of the spine, there is a vertical strip of dark, solid-colored material, which appears to be the inner cover or a different type of binding reinforcement. The overall texture is slightly grainy and uneven.

This image shows a vertical strip of aged, yellowish-brown paper, likely a book cover or endpaper. The paper has a textured appearance with visible fibers and some minor discoloration or foxing, particularly towards the edges. The right side of the image shows a dark, solid color, possibly black or dark brown, which might be the inner cover or binding material of the book.

Bugustinus often
dit quibus de cau-
sis demones faci-
futura predicere:
q[uod] ip[s]e dicitur
autem q[uod] habet
probables concur-
ras; patimilla ra-
tione: quia de fabri-
cata materia sunt
creati: ut etiam de
luminis considerant
q[uod] hoies: q[uod] est per
antiquitatem mai-
or: tunc q[uod] nos pro
pter brevitate non
possunt ferre no[n]
potius sumus. Item quia
ipsiusmetu[n]t ueretur
morbos immitti:
re: et illud ipsi pre-
dicat q[uod] aliquis fit
habitatus malis.
Item luxurie medie-
videt aliquis p[ro]fes-
sionem non nota que
nos non videmus:
sic demones. Item
ex signis que pro-
cedunt ex animo ho-
minis: sed quodque
am natura. Item
q[uod] dicta proprie-
tatum aut diuerit: ex
q[uod] futura predicta.
Cogitationis
bus, ergo videt q[uod]
diabolus nouit cogi-
tationes homini.
Sed si nolit deus
se occulta cordis:
ut traxit, erubet:
scit, si ipse p[ro]p-
t[er] hoc corrigit in-
fracas, post.

Consuevit hec
el. iij. q[uod] in qua
de q[uod] demones ne-
scunt que futura
sunt. 30. de fan.

Causa. Supra
in ea scinduntur:
rat Aug. q[uod] diabolus
cooperabatur ad
cogitationes homi-
nium signis ceteriora:
q[uod] hoc fuit rem-
parum dicere, adeo
nec vult illi retrac-
care p[ro]p[ter] ea sequens.

Quod agi? Hodas loco
redit August. se quo
dam loco dicitur q[uod]
demones non possi-
tiones vel cogita-
tiones hoim no[n] so-

rā demonū, vt aeris corporis
senſu terrenorū corporum sen-
ſum facile paccedant, celeritate
etia p[ro]pter aeris corporis su-
perioris mobilitatis non solum
curſus q[uod]libet retin, vt hoin
vel feraz: veriūtiam volutus
autiū incomp̄arabilis vinctus: q[uod]
duob[us] reb[us] q[uod] ad aeris cor-
pus attinet p[ro]dicti, hoc est acu-
mine sensus, et celeritate mo-
tus, m[od]o ante cognitio[n]em p[re]ne-
m[od]o, q[uod] hoies p[ro]fessus terre
ni tarditate nescirent. Accedit
etia demonū p[ro]t[er]a longi p[ro]ps
qua cox vita predicta, perū lon-
ge maior experientia, q[uod] potest
hoib[us] p[ro]p[ter] breuitate vita p[re]ne-
merit. Per has efficacia[n]es quas
aeris corporis natura sortita est
no[n] solū multa futura p[re]dicunt
demones, veriūtia multa fa-
ciunt: que quoniam hoies dice-
re non possunt aut facere, eos
signos quidā quibus seruit
et q[uod]libet honores diuinos de-
ferant, arbitraruntur instigante
maxime virtu curiositate p[ro]p[ter]
amorem felicitate false,
atq[ue] terrene et excelle[n]te rpa-
tias. **H**unc igit[ur] quoniam de di-
uinatio[n]e demonis q[uod] est
p[ro]sternit. **P**otius scidum est illos ea
plerius p[re]ficari que ipsi sa-
cruit sunt, accipiunt enim sepe
ptatem et morbos immittere,
et ipsum aerem vitiant modo
reddere: t[ame]n peruersis arq[ue]-
amatorib[us] terrenoz, cōmodu-
rū malefacta suadere, de quo-
rum mōribus certi sunt q[uod] sint
eis talia subdēntibus cōfessuris,
suadet eis q[uod] misis et inuilibus
modis per illa subtilitate
corpoz hoim no[n] seminari
peneretando: et se cogitationis
bus ea[n] per quedā imagina-
tia nis vīsa miscendo sine vigilan-
tia sua dormientiū. **A**liqui
aut nō q[uod] ipsi solum, fed que
naturalibus signis futura p[re]a-
notur: que signa in hoim sen-
sus venire non p[ro]stante predi-

cunt, neq[ue] emi q[uod] p[ro]uleret medi-
cūs q[uod] p[re]uidere nescit eius no[n] i-
tis signis, q[uod] diuinū habēdus
est, q[uod] autē mūsi q[uod] si quādū
dū ille corp[us] humani pruba-
ta vel mortificata tēperie seu
bonas seu malas futuras p[re]t-
der valitudines: sic demones
in aeris affectione subi notas,
nobis ignotas futuras p[re]cū-
dēt p[re]stes. **A**liqui etia
hoim dispositio[n]es no[n] solū vo-
ce platas, veriūtiam cogitatione
conceptas, q[uod] signa q[uod]ā ex
alio expūniūt p[ro]p[ter] corpus, tota
facilitate p[re]dictūt acq[ui]siciā
multa futura p[re]nūciāt: alijs vez mira, q[uod] ista dif-
ficiūt no[n] nouerit, fallit t studio faciliter, t mut-
davolūtate, quia hoim errore letant. **S**ed ne apud
cultores suis pondus autoritatis amittant
agut vt interpretib[us] suis signisq[ue] suorū con-
cubis cupa tribual q[uod] ipsi decipi fuerint ve-
mentiti. **N**onūq[ue] vero ip[s]i malig[ua]n[ti] sp[irit]us, ul-
lus hoim, atq[ue] salutis eorum inimicorum folit
predicere defectū culture sue, t idoloz ruinam:
quatenus p[ro]fici videantur quid in singulis re-
g[is]tis aut locis venturum, t quid adulari lue
reptioni contingere posse: q[uod] etia illi qui gentilium
histo[r]ias legunt, non ignorant. Quid ergo meru-
fiāt imminenter templum et simulacrum
euerionem (quam p[ro]p[ter] summi tāto an-
te p[re]dixerunt) Serapis demon alius cultu[m]
fuorū hoc de proximo prodidit, vt suam quasi
diuinationem recedens vel fugiēs comendaret.
Quod autem hominum dispositio[n]es cogita-
tione conceptas, per exteriora signa diabolus de-
p[re]hendat: non firma ratone videt approbat. **V**nde idem Augustinus att in libro secundo re-
tractacionum.
Cetero corporeis morbis interras animi co-
guanties disbolus dep[re]hendat, res occultu-
ma est.
Viodam loco dixi demones aliquando
hominum dispositio[n]es non solū vo-
ce platas, veriūtiam cogitationes conceptas,
cum signa quedam et animo expūniūt in cor-
poz, tota facilitate perdiscere, rem dicti occultū-
tiam, audaciō affertio[n]em q[uod] debet, nam per-
uenire ista ad notitiam demonum: per nonnulla
etiam experientia cōp[er]tūt est: sed vtrum que-
dam signa dentur ex corpore cogitationi illis
sibilis, nos aurem latetitia, an alia vi spiritualia illa
cognoscat: aut difficultissime potest ad hominibus

Q uod autem, hec q. ob-
videtur tres par-
tes: in pma quarum
probat magis per
q. cap. q. fornicati
er dominii sunt exco-
municandi si no cel-
lant, et cures ad il-
los. Secunda ibi: No-
nulli. Tertia ibi:
Expremissus. Joā.
de. f. C. **Catus.** Vic-
ponit quinta que-
tio q. quis queritur
si fornicati ex diuinis
celfare noluerint,
an sine excusandis?
Et dicit q. sc. et ad
hoc probandum in-
ducit vna ratione,
et vnam authoritate
re. Authoritas inci-
pit ibi: Si quis fric-
ter. Et si, o vos de
mones, plaudi, id
est purgandi.

Eph.
v.b.State
pl.f.

V.D.

aut omnino non potest inue-
niri. **C** **Questio.v.**

God autem
ostilegi et di-
vini si cessar-
re noluerint
ex communica-
ti et aurorita-
teprobatur. Est enim quoddam ge-
nus culture idolorum ex demo-
nii confutacionibus futura pre-
dicere. sicut enim auarus q. cul-
tum deo nōnūmō impen-
dit, idolorum cultor ab Aplo na-
minat. sic illi q. futura q. ex dei-
occulo nōnūmō revelata in-
ueniuntur, vel demoni cōfū-
tatione, vel quibuslibet presti-
giis inuenire laborant diuina-
tis tura creatur attributis.
Futura em pfectre folius dei-
est, q. in sua cōfutatione etiam
angelos illa pfectre facit. vnde
Escripta alt: Putora et nouissi-
ma annuntiante mihi et dicam
q. dīcto. Ultiores vero ido-
lorum a fideli cōtione separandi
sunt. Unde in epistola Loin.
apls alt: Si quis frater nota-
tur fornicator, aut auar, aut
idolorum seruens: cum eiusmodi
nec cubum sume.

Q uis in decreto. Diego-
ri iuris legitur.
C **Barbarem sit qui artolos**
vel incantatores obseruari.

Si q. artolos haruspici-
ces vel incantatores ob-
seruauerit, aut phylacterijs*
et vris fuerit; anathema sit.
I tem ex concilio Anchirita-
no. capi. xxvij.
C **Quoniam penitentia qui**
diuinationes experti.

Q uia diuinationes expe-
runt, et mox genitulam
subsequuntur, vel in domos
suas b. homi hoiles introducit
exquirēdi aliqd arte magica,
aut ex pandi causa: sub regu-
la quoniam facient fin gra-
dus penitentie defunctorum.
I tem ex cōcili. Martini pape,

Clementa colere, luna ant-
stellarū curiosi in suis operis
christianis feruare nō licet.

D u licet christiani te-
nere traditiones geni-
lum, et obseruare et colere ele-
menta aut lune aut stellarū cur-
sus pro domo faci da: vel pro
pter segetes, vel arbores plā-
tandas: vel coniuga socianda.
scriptum est enī: **V**la q. facitis
aut i. abo aut i. ope: oia in no-
tum dñi tr. Iesu chri facite, grās
agētes deo. **N**ec i collectio-
nibus herbarū q. medicinales
sunt, aliquas incantationes lē-
ceat arte dēre: nulli in cū sym-
bolo diuina aut oīone dñica:
vt trii dñs creator: oīm et dñs
honor: **C** si q. autē pag-
nor, pfectudine sequēs, duol-
nos aus ostilegos in domum
sua introduxerit, q. si vt malus
fojas mitrat, aut maleficia in-
ueniāntur illustrationes paga-
norum faciat, quiq. annis pe-
nitentiā agat. **M**ultieribus
quog. christiani non licet i suis
lanificiis vanitatis obseruare
sed deum inuocet adiutoriem
qui eis sapientiam rexendi do-
nauerit. **I** tem ex concilio Lao-
dicensi. cap. xxx.

C **Sacris officijs dediri ma-**
gi et incantatores non hant:

D on oportet sacris of-
ficijs dediri vel clerici-
cos magos aut incantatores
exister, aut facere phylac-
teria quo animas suarū vincula-
bantur: eos aut qui talibus
rebus vivuntur, pfecti ab ec-
clesia iustimur. **I** tem ex con-
cilio Toletano. iiiij. ca. xxx.

C **Bonoze pfectur epus vel**
pfectyter qui magos vel ha-
ruspices consulunt.

Si q. epus aut pfect vel diaconus vel q. libet de-
ordinib. clericoz haruspices aut incanta-
tores aut aratos aut certe augures vel ostile-
gos, vel q. pfecten arte magica, aut aliquos eo-
rum illa exercētes cōsuluisse fuerit deprehensus
ab honore dignitatis sue suspensus; monasteri

ia inueniantur, vel
aliud faciat: super
statutum, q. annis
penitentie. In qua-
ta parte de q. mu-
tueris in suis ianthi-
cis vantate obser-
vare nō debet, sed
deū invocare adiu-
toz. Secunda ibi:
Nec in collectionis
nibus herbarū. Ter-
tia ibi: v. q. autē.
Quarta ibi: Mu-
tueris.

C **Propter sege iij.c.**
Tres. Nāquid ergo Astro-
bie reprehenduntur nomia
astronomia: nāquid nō ē re-
pervētos dūpōs pēden-
tias lune lūcum dēda.
est rusticis confide-
rare rōs feminan-
di, et medice re. **V**ide
poia potionum et tur op-
munition. Certe nō j.e.
hec non reprobat: q. vii.
tur: s. illi reprobat: non ob-
neccitatem supē-
riouz, vnde nō est
dicēdi q. superio-
ra sine causa rerū,
q. sim signa rerū.

C **Sic.** **S** i quis epo-
ca. vii. **C** **Sta.** Sta-
tuit concilii Tole-
tan. q. si quis cōp-
tio vel emulcēs ordi-
nat. clericoz diuinos
vel ostilegos cōsu-
lit, deponatur: et
ad penitentia per-
agendam perpetuo
in monasterio tru-
datur.

C **Confaluit.** **N**ota pao con-
fiso debere pfecti
et sine faciat ar-
tem sine nō. sic pfecti
fola vocatio pfecti
natur q. vocat cleri-
cum ad indicū im-
peratoz: vt. xij. q.
i. placuit.

E **Suppenfus. i.**
deposit: vt patet
per sequentia.